

Hammarlings översättning av sex Plumböcker

Tomas Prenkert 27 februari 2020

Eftersom jag i det framför en del kritiska synpunkter så vill jag först framhålla att jag anser att Hammarlings goda rykte som Wodehouse-interpret är i huvudsak välförtjänt. Med sin språkliga lekfullhet med nykonstruerade ord, överförda epitet, medvetna brott mot grammatik, små förvrängningar av uttryck med mera, samt alla allusioner (inte minst de dolda) gör Wodehouse det inte lätt för en översättare. Jag har själv gjort blygsamma översättningsförsök, och jag vet hur svårt det är. Hammarlings översättningar satte en ny standard som medverkade till att göra Plum populär i Sverige. Bara en sån sak att han översatte namnet på Lord Emsworths mönstersugga "Empress" till "Dronningen", utan "t". Det var senare otänkbart att kalla henne något annat på svenska.

Men, i mina studier av hans novellöversättningar (dokumenterade i Studie 1 och 2) upptäckte jag en del oväntade brister, både större och allvarligare än jag hade anat. Därför ville jag också kolla upp om samma typ av brister fanns också i hans översättningar av Plums böcker. Speciellt ville jag veta:

- Finns det textpartier i originalen som Hammarling utelämnade i böckerna? Hur mycket utelämnade han i så fall och vad för sorts text utelämnade han?
- Använde han ålderdomligt språk och gammaldags ord, (bortsett från att det kan vara ett stilgrepp ibland), inte minst pluralformer av verb?
- Jag ville också se hur han behandlade t.ex. allusioner och ordlekar.

Jag börjar med att ge sammanfattningen av iakttagelserna och mina kommentarer. Därefter följer de kompletta noteringarna från granskningen av varje bok på sid 5 – 19, för dem som vill fördjupa sig.

Sammanfattning

Jag måste erkänna att min granskning av dessa böcker medförde att Hammarlings gloria som Wodehouseinterpret för mig gled lite på sniskan, inte minst på grund av all text jag upptäckte att han valt att inte översätta i några av böckerna.

Detta omdöme gäller främst "Åska i luften" och "Bill erövraren". De av hans tolkningar jag nu sätter högst är "Psmith ordnar saken" och "Tack, Jeeves", som kan mäta sig med Plums engelska original, vilket är ett mycket gott betyg.

Psmith ordnar saken, 1934 (Leave it to Psmith, 1923)

Enbart några få och korta meningar har utelämnats och inget som har någon betydelse för sammanhanget. Någon ordlek och en dold Bibelallusion saknas. Han återgav originalet mycket troget.

Inga pluralformer av verb förekommer.

Blixt och dunder, 1935 (Summer Lightning, 1929)

Hammarling följde också här Plums text troget. Inga utelämnningar alls av text från originalet!

Hammarling använde dock i denna bok en hel del ålderdomliga ord och ordformer, speciellt använde han ganska ofta pluralformer av verb, vilket gör att språket i denna bok känns mer gammaldags än i den tidigare utkomna "Psmith ordnar saken"! Varför började han använda pluralformer? Språket i Plums original är inte mer gammaldags än i "Leave it to Psmith", så det kan inte vara frågan om trohet mot originalets språk.

I Sverige var 30-talet en brytningstid när det gällde just pluralformer av verb. De flesta skönlitterära författare övergav dessa under 1930-talet, många tidigare. Hammarling arbetade åt DN. Denna tidning övergav pluralformer av verb 1943. Hammarling var alltså van från sitt jobb att använda pluralformer, men valde ändå att inte använda dem i "Psmith ordnar saken". Det måste ha varit ett medvetet val att använda en modernare svenska. En tanke: Kan det möjligen ha varit så att han översatte "Blixt och dunder" tidigare än "Psmith ordnar saken", även om böckerna av Bonniers gavs ut i omvänd ordning? Jag kan tänka mig att Georg Svensson tänkte längre än till en enstaka bok, var angelägen om fler Plumtolkningar av Hammarling, och valde att ge ut "Psmith ordnar saken" före "Blixt och dunder" eftersom den utspelar sig tidigare i Blandings-kronologin?

Tack, Jeeves!, 1936 (Thank You, Jeeves!, 1934)

Också i denna bok följer Hammarling Plums original mycket troget. Bara ett par försumbara nerkortningar i vilka Plum roar sig och sina läsare med att leka med det engelska språket. Sådana lekar kan vara svårt att översätta, men Hammarling kanske kunde ha försökt hitta liknande svenska ordlekar i stället? Hans efterträdare Hammar valde ju denna utväg.

Inga pluralformer av verb.

Åska i luften, 1936 (Heavy Weather, 1933)

Här kom plötsligt, nästan chockartat för mig, en översättning där Hammarling inte alls följde Plums original lika troget! Det finns många, kortare och längre, avsnitt i originalet som Hammarling valt att inte översätta, sammanlagt cirka två procent av boken!

- *Vad* är det då han uteslutit? Bland annat är det många allusioner till litterära klassiker, inte minst till Bibeln, men också referenser till förhållanden specifika för det brittiska samhället och kulturen. För mig är alla öppna och dolda allusioner en högst väsentlig ingrediens i Plums författarstil och jag tycker definitivt att det är sorgligt att de helt enkelt utelämnats. Visst är detta att uppmärksamma allusioner ett svårt kapitel för översättare och det ställer höga krav på översättarens beläsenhet. Sedan tillkommer problemet att översätta dem. Jag vill minnas att Hammar i en essä uttryckte att just detta att upptäcka allusionerna var den kanske största utmaningen med att översätta Wodehouse.

- *Varför* en förändrad attityd till Plums original i denna bok? Ansåg han att vissa textpartier i boken inte riktigt höll måttet? Jag frågar mig om sådant redaktörskap, att selektera och välja bort avsnitt, verkligen är en översättares uppgift. Han kanske i all välvilja ansåg att han *förbättrade* boken genom att ta bort avsnitt som han trodde var ointressanta för svenska läsare, avsnitt som han trodde att de inte skulle uppskatta?? Men är detta hans sak att göra? Personligen anser jag att läsare själva ska få avgöra sådant. För mig förfaller uteslutningar i denna omfattning tvivelaktiga.

Gemensamt för uteslutningarna är att de saknar betydelse för handlingen, för intrigen. Men det jag och många andra fans uppskattar mest i Plums böcker är inte de farsartade intrigerna (även om det är roligt med hans sätt att skruva intrigerna flera snäpp ytterligare än vad man trodde var möjligt) utan hans språk, hans formuleringar, liknelser, allusioner och lek med ord och grammatik. Jag känner mig besviken när sådant lämnats oöversatt. Lite hårt uttryckt tycker jag att Hammarling inte gjort det jobb man förväntar sig här. Kan det ha varit brist på tid? Kanske för stor arbetsbörda, som ligger bakom? ”Tack, Jeeves” och ”Åska i luften” utkom båda 1936, och året efter, trycktes fyra noveller i Vårt Hem, den första redan i mars. Hammarling hade ju också sitt jobb för DN att sköta. Kan han ha åtagit sig för mycket jobb detta år, så att han inte kunde ägna sig helhjärtat åt översättningen av ”Åska i luften” och av novellerna? Som jag konstaterat i min studie av hans novellöversättningar som gjordes under denna tid så har också dessa samma typ av brister.

Bill erövraren, 1937 (Bill the Conqueror, 1924)

I denna bok har Hammarling utelämnat ännu mer av originaltexten, över två procent. Några utelämnade partier innehåller engelska grammatiska skämt som nog i princip är oöversättbara, men dessa utgör kanske en halv sida.

Vad uteslöts? Inte minst en hel del allusioner. Bland det han utesluter finns allusioner t.ex. på modernare och äldre klassiker som: W. S. Gilbert, Juvenalis, Eleanor H. Porter, T. Hood, P. B. Shelley, Gunga Din, grekisk mytologi liksom talesätt och sångtexter. Och till Bibeln. Han undanhöll mycket från de svenska läsarna!

Jag uppskattar personligen mycket Plums språkliga lekfullhet t.ex. hans sätt att använda överförda epitet och nykonstruktioner av ord. Det förekommer inte så många sådana skämt i denna bok och de är inte svåra att översätta. Hammarling har dock missat att översätta ett överfört epitet. Lite svagt.

Några få pluralformer av verb förekommer.

Jeeves klarar skivan, 1937 (Carry on, Jeeves, 1925)

I denna bok, den sista han översatte var han åter mer trogen Plums original och gjorde inte alls så många uteslutningar! Det han har uteslutit är mest citat/allusioner. Hammarling fann tydligen fortfarande att detta inte var särskilt angeläget att översätta. Utöver de uteslutna textavsnitten med allusioner så finns en del dolda allusioner, inte minst till Bibeln, som det verkar som om Hammarling inte upptäckt. Ibland är det direkta citat, men inte markerade med citattecken.

Under studiet av dessa sex böcker växte en allt starkare känsla fram av att Hammarling inte var särskilt road av Plums allusioner till Bibeln och gärna blundade för dessa. Hammarlings inställning till religion och religiositet är för mig obekant, men oavsett eventuella sådana aversioner så är detta dock en del av vårt kulturarv och jag är övertygad om att Wodehouse själv högst medvetet använde dessa allusioner på Bibeln. Därför saknar jag dem om de inte finns med i den svenska versionen. Dessutom. då Hammarling upptäckte Bibelcitat så borde han besvärat sig med att kolla formuleringar i 1917 års svenska Bibel, så att han citerar rätt, och stavar rätt, så svenska läsare har en chans att upptäcka dem.

I denna bok förekommer åter ett flertal ålderdomliga pluralformer av verb.

----- * -----

En del Wodehousefans anser att Wodehouse helst ska läsas på engelska. De menar att man missar en hel del oöversättliga roligheter om man läser Wodehouse enbart

på svenska. Visst ligger det en del i detta. När det gäller Hammarling tolkningar av "Åska i luften" och "Bill erövraren" så är jag klart benägen att instämma.

Men, i de bästa svenska översättningarna har översättarna också tillfört inslag, svenska roliga formuleringar, som på motsvarande sätt inte har någon helt adekvat engelsk översättning! Sådana formuleringar förekommer i Hammarlings böcker.

Än Birgitta Hammars tolkningar då? Hur är det med hennes otaliga översättningar av Plum? Detta har jag inte alls studerat lika grundligt. Jag har granskat två av hennes novellöversättningar på samma noggranna sätt som jag granskat Hammarlings tolkningar. (Finns att läsa i "Vilgot Hammarling och Birgitta Hammar – olika tolkningar av samma Wodehousetexter".)

Bland alla hennes boköversättningar har jag kollat ett par romaner:

* "Fullmåne" mot "Full Moon". Det var hennes elfte översättning.

Jag hittade inte ett enda uteslutet textparti, några få korta tillägg.

* "Bravo, Jeeves!" mot "Joy in the morning"

I en essä i Jeeves 2016 med titeln "Varför läsa Plum på svenska om man är fena på engelska?" (finns också på denna hemsida) så gjorde jag vissa jämförelser mellan Hammars versioner och Plums original och fann att inte sällan är Hammars tolkningar minst lika roliga som originalen. Jag noterade bland annat att Hammar vanligen är noggrann med att ta vara på allusioner. Hon förefaller ha en annan inställning till allusionerna och anse att de om möjligt ska vara med också i den svenska texten.

I stället för att utesluta en allusion som kan vara svårförstådd för en läsare som saknar engelsk litterär referensram så valde hon ofta att i stället försöka hitta en motsvarighet i den svenska litteraturhistorien. Hon verkade anse att hade Plum gjort en allusion i sin text, så borde det finnas en helst lika rolig allusion också i den svenska versionen. Hon bytte därför ut många engelska allusioner mot svenska, till exempel på Esaias Tegnér, Verner von Heidenstam, Bengt Lidner, Erik Axel Karlfeldt, Johan Henric Kellgren, Ulf Peder Olrog och Ernst Rolf. Jag finner stort nöje i dessa allusioner. Även om de utgör avvikelser från Plums original så finner jag att även då hon försvenskat på detta sätt så är hon ändå helt trogen Plums *anda*, om än inte hans ordalydelse. *För mig är det klart att föredra att försvenska allusionerna framför att utesluta dem.* Likaså fann jag att Hammar var mycket noga med att försöka ge Plums språkliga lekfullhet en motsvarande svensk språkdräkt. Jag kan medge att ut trohetssynpunkt så gick hon kanske ibland för långt åt motsatt håll mot Hammarling, då hon ibland lade till egna påhittade överförda epitet och grammatiska lekar i Plums *anda*, också där de inte finns i Plums original. Och, det *hände* att Hammarling faktiskt också gjorde avsteg från sin vana åt detta håll! Jag fann till exempel ett ställe där han lagt in en liknelse med en Bibelallusion där Plum inte gjort detta!

Nedan följer noteringarna från min granskning av de sex böckerna.

För varje bok har jag *med kursiv stil*, återgett all originaltext som jag inte återfunnit i översättningen. Mina kommentarer finns i vanlig stil. Sidhänvisningarna avser de engelska originalen från Jenkins eller Methuen.

Psmith ordnar saken, 1934 (Leave it to Psmith, 1923)

Utelämnat:

* *The familiar phrase – the words “And meanwhile” had occurred at least once in every film Freddie had ever seen – had the effect of wrenching the latter’s mind back to the subject in hand for the moment. (Ch 6:2, slutet)*

* *“Every stomach has a silver lining.” “Sir?” (Ch 9:4)* En språklig lek med ett talesätt som ju också finns på svenska! Varför inte ”Varje mage har en silverkant”?

* *He moved from his position near the door and began to roam restlessly. His slippered feet padded over the soft turf. (Ch 11:2, slutet)* Egentligen en dold Bibelallusion på Psalm 121.

**He throw another pebble... (Ch 11:3, slutet)*

Jag har alltså bara hittat ett fåtal *korta* meningar som Hammarling utelämnat. Ingen av dem har någon betydelse för sammanhanget.

Pluralformer mm:

Hammarling använde inte äldre pluralformer av verb. Några exempel: Vi tre var så (inte voro) (p 37); Vi Psmithar är (inte äro) (p 72); Dessa klubbar var (inte voro) (p 75); Vi har (inte hava); Vi vet (inte veta) (p 136); De försvann (inte försvunno) (p 257); och så vidare. Alltså, inga pluralformer av verb och inte heller annat ålderdomligt språk i denna roman.

Blixt och dunder, 1935 (Summer Lightning, 1929)

Utelämnat:

Jag har inte hittat en någon text i originalet som Hammarling underlåtit att översätta. I denna bok följer han Plums text troget.

Pluralformer mm:

Till skillnad från den första boken, ”Psmith ordnar saken”, så använder Hammarling i denna bok frekvent pluralformer av verb,. T.ex.: de voro, lida, ljödo, komma, fröso, gävo, bidrogo, fingo, hävda, stucko, sågo, föreföllo, ledο, slöto.

Modernare verbformer används några enstaka gånger: T.ex.: Vi börjar (inte börja), vi var (inte voro), vi skall (inte skola), de låg (inte lågo). Han är alltså inte helt konsekvent. En del andra ord med gammaldags klang, t.ex. konjunktionen

ehuru, används ett flertal gånger. I denna bok känns språket lite ålderdomligare än i hans andra boköversättningar.

Tack, Jeeves!, 1936 (Thank You, Jeeves!, 1934)

Utelämnat:

* *"But, dash it, you say that you are receding from your position." "I should have said, I cannot abandon the stand which I have taken." "Oh." (Ch 1, slutet)*

Den första repliken är Berties, sedan svarar Jeeves. Kul att Jeeves för en gångs skull inte valde sina ord med sedvanlig omsorg, utan ett tvetydigt ord "position". Borde inte ha varit svårt att översätta med orden "ställning" resp "ståndpunkt"?

* *"I don't regard you as a blister at all," I said warmly. "You had a perfect right..." "Not blister. Sister!"* Ett svåröversatt hörfel som Hammarling valde att inte översätta.

Hammarling utslöt ett par fall där Plum roar sig och läsare med att leka med engelska språket, dubbelbetydelser och hörfel mellan mycket liknande. Kanske tyckte Hammarling att ordlekar var svåra att översätta och inte så viktiga?

Pluralformer mm:

Jag har inte funnit några verb i pluralform i denna bok.

Åska i luften, 1936 (Heavy Weather, 1933)

Utelämnat:

I denna bok har Hammarling lämnat *mycket* text oöversatt!

* *Lord Tilbury looked like a trapped wolf who had thought as much.* Ung: "som anade oråd". Bara några meningar tidigare har Lord Tilbury liknats vid "a trapped wolf".

* *Lord Emsworth considered this.*

"Not a ballet-girl. Chorus-girl I understood."

"It's the same thing."

"I don't think so," said Lord Emsworth doubtfully. "I must ask Galahad." (Dialog mellan Clarence och Connie.)

* *"By the way, Galahad," he said, "is a chorus girl the same as a ballet-girl?" "Certainly not. Different altogether."*

"I thought so," said Lord Emsworth. (Dialog mellan Clarence och Gally)

Ger en lite annan innebörd av Lord E.s följande replik, som Hammarling behållit:
"Connie's an ass."

Ytterligare några kapitel senare, en dialog mellan Lord E och Lady Julia:

* *"Your'e quite right," said Lord Emsworth cordially.*

“I told Connie she was wrong, but she wouldn’t believe me. A chorus-girl is quite different from a ballet-girl. Galahad assures me of this.”

“If you will kindly let me finish...”

“By all means, by all means. You were Saying?-----”

Hammarling har konsekvent uteslutit alla dessa stycken som hör ihop genom referensen till skillnaden mellan *a ballett-girl* och *a chorus-girl*. Man kan undra varför? En engelsk referensram som ha trodde att svenska läsare saknade eller fann ointressant?

* *“And pretty shrewd of me to grapple with the tricky situation so promptly and give you that instant pointer as to how matters stood?”*

* *“What!” “Suppress them. Not publish them.”*

* *Years of good living had given Sir Gregory something of the look of as buck of the Regency days. He resembled now a Regency buck about to embark on a difficult interview with the family lawyer.*

* *Do you recall that hymn about ‘See the hosts of Midian prowl and prowl around’? Well, that’s what this extraordinary bloke does. For some strange reason of his own he has started watching me, as if he were suspecting me of some nameless crimes. I’ll give you an instance.*

Denna allusion har Hammarling uteslutit. Jag kan förstå om han hade problem med att hitta en svensk motsvarande psalm men han kunde väl ha ersatt den med en annan allusion, t.ex. på Bibeln? Kanske bilden ”går omkring som ett rytandes lejon och söker vem han må uppsluka” ?

* *In the shimmering heat-mist that lay along the grass it seemed to him that he could see the lovely face of Gertrude Butterwick gazing at him with gentle encouragement, as if she were endeavouring to suggest that he could count on her support and approval in this enterprise. Almost he could have fancied that the ripple of a lonely little breeze which had lost its way in the alder bushes was her silvery voice whispering “Go to it!”*

* *The historic case of this, of course, had been when Mr. Ronald, having stolen the Empress and hidden her in a disused keeper’s cottage in the west wood, had prevailed upon him to assist in feeding her. His present commission was not as fearsome an ordeal as that, but nevertheless he could not but feel that the Hon. Galahad, in appointing him the custodian of so vitally important an object as the manuscript of his book of Reminiscences, had exceeded the limits of what a man should ask a butler to do. The responsibility, he considered, was one which no butler, however desirous of giving satisfaction, should have been called upon to undertake. (p 148) Åter ett helt stycke (refererande till Blixt och dunder) som uteslutits. Tyckte han detta avsnitt var onödigt?*

* *Great minds think alike. Beach, intent on an unobtrusive glass of beer, and Lord Tilbury, loath to have intimate private matters discussed in a hotel lounge, had*

both come to the conclusion that true solitude was best to be obtained at the bottom of the garden. (p 149)

* His moonlike face was drawn and grave. The situation, he realized was becoming too complex for comfort. The view of butlers who have been given important papers to guard and find that there are persons on the premises who wish to steal them are always clear-cut and definite. Broadly speaking, a butler in such a position can bear up with a reasonable amount of fortitude against the menace of one gang of would-be-thieves. He may not like it, but he can set his teeth and endure. Add a second gang, and the thing seems to pass beyond his control.(p 156)

* The sophisticated modern world has, one fears, a little lost its taste for the type of scene, so admired of an older generation, where Virtue, drawing itself up to its full height, scorns to be tempted by gold. Yet even the most hardboiled and cynical could scarcely have failed to be thrilled had they beheld Beach now. He looked like something out of a symbolic group of statuary – Good Citizenship Refusing To Accept A Bribe From Big Business Interests In Connection With The Contract For The New Inter-Urban Tramway System, or something of that kind. His eyes were hard, his waistcoat quivered, and when he spoke it was with a formal frigidity. (p162) Inte roligt? Svåröversatt? Inte tilltalande för svenska läsare?

Alla de fyra senaste exemplen ovan är ur kapitel 8. Kanske tyckte Hammarling att detta kapitel innehöll longörer? Är dessa ”utsvävningar” om Beach av mindre intresse för svenska läsare? I bokformat finns knappast någon anledning att spara utrymme!?

* He viewed members of gangs in rather an Old Testament spirit, and believed in their getting treated rough. (p 171) Åter en allusion som uteslutits, denna gång till Bibeln.

* When the heart is aching, there are few better refuges than a country-house bedroom. (p171)

* Yes, Reason might tell him that it was perfectly natural for Sue to be in love with Monty Bodkin, but nothing was going to make him like it. (p173)

* One of Ronnie’s ambitions was some day to make a flukeless break at thirty. (p179) Det handlar om att i Biljardspelet Carambole göra en svit på 30 poäng utan att det beror på ren tur. Varför uteslöts detta?

* The Hon. Galahad Threepwood was himself an Old Etonian, and in his time had frequently had occasion to employ the Eton manner to the underdoing of his fellow-men. There were grey-haired bookies and elderly card-sharps going about London to this day, who still felt an occasional twinge, as of an old wound, when they recalled the agony of seeing him stare at them as Ronnie was staring and of hearing him saying “Oh, yes,” as Ronnie was saying it now. But this did not make

his nephew's attitude any easier for him to endure. The whole point of the Eton Manner, as of a shot-gun, is that you have to be at the right end of it. (p194)

Långt stycke med kul knorr som uteslutits. Varför??

* With a final beam, he passed jauntily from the room and began to descend the stairs. (p207)

* Percy Pilbeam, however, was feeling far too pleased with himself to be daunted by the butlers' curling lips. On the present occasion, moreover, he was not aware that the other's lip was curling. He had noted the facial spasm, but attributed it to a tickling nose. "Lady Constance?" "Yes, sir. Her ladyship is in the drawing-room, awaiting you." (p224)

* She could not have taken a more unfortunate attitude. The detective's resemblance to a roughish, if slightly inebriated, pixie vanished, and in its place came pique, mortification, resentment, anger and defiance. His beady little eyes hardened, and from them there peeped out the fighting spirit of that Albert Edward Pilbeam who once refused to pay a fine and did seven days in Brixton jail for failing to abate a smoky chimney. (p 230)

* And now à river-whatever-it-is, Tilbury, old cock. Au revoir, Tilbury. (p234)
Rätt kul språklig vits som H-g kanske tyckte var svåröversatt? Kanske "Orvar, eller vad det heter, Tilbury, gamle polare" eller kanske "river-där-tji"?

* It is fortunate that the quality of country hotel turbot is such that you do not notice much difference when it turns to ashes in your mouth, for this is what Monty's turbot was doing now. (p259)

* So Monty dined broodingly, his heart bowed down with weight of woe. Silence reigned in the coffee-room, broken only by the breathing of the waiter, a man who would have done well to put himself in the hands of some good tonsil specialist. (p260)

* It was an unpleasant thought for a man to have to face, and one well calculated to turn to ashes the finest portion of turbot ever boiled, let alone the rather obscene-looking mixture of bones and eyeballs and black mackintosh which the chef of the Emsworth Arms had allotted him.

* !... well, as I said to Monty Bodkin this afternoon, a fellow trying to smuggle that manuscript out of the place is rather like a chap in a detective story trapped in the den of the Secret Nine." A little gasp of indignation forced itself from Monty's outraged lips. This, he felt, was just that little bit that is too much. He had been modestly proud of that crack about the Secret Nine. Not content with pinching his manuscript, this dastardly detective was also pinching his nifties. It was enough to make a fellow chafe, and Monty chafed a god deal. (p 264-265)

Den tidigare referensen till "Secret Nine" finns på p 212 där Monty säger: "Well I do seem properly trapped in the den of Secret Nine, what?" som Hammarling översatte till: "Här är man verkligen omgiven av faror, va?" Hammarling är i alla

fall konsekvent när han utesluter den senare referensen till den tidigare, som han uteslutit.

* *He rolled the stuff round his tongue, finding a certain comfort in the fiery sting of it. (p185)*

* *Usually at this hour he drank port. But port to him was a symbol. He never touched it till dinner was over and the coffee served, and it signified that the responsibilities of his office were at an end and that until the morrow should bring its new cares and duties his soul was at rest. Port to-night would have been quite unsuitable. (p 286)*

* *“If you are simply going to be abusive, Galahad...”*

“Nothing of the kind. Abusive be dashed. I am taking great pains to avoid anything in the remotest degree personal or offensive. I consider you a snob and a mischiefmaker, but may be quite sure I shall not dream of saying so...”

“How very kind of you.”

“... until I am at liberty to confide it to Clarence in private. Well, Clarence?”

“Eh? What? Yes my dear fellow?”

“It’s a simple issue. Are you going to do the square thing or not?” (p 302)

Diskussionen mellan Gally, Connie och Clarence har kortats ner med detta avsnitt.

* *“Why, dash it, it’s like that thing of Kipling’s... how does it go?...”*

*“We left them all in couples a-dancing on the decks,
We left the lovers loving and the parents signing cheques,
In endless English comfort, by Country folk caressed,
We steered the old three-decker...”*

“... to the islands of the Blest,” concluded the Hon. Galahad. (p 306-307)

Gally deklamerar strof nr 6 ur Kiplings dikt “The Three-Decker” (1894). Varför undviker Hammarling denna allusion? Dikten fanns dessutom på svenska i samlingen ”På sju hav”, där översatt av Dan Andersson, men Hammarling kände kanske inte till detta?!

I ”Åska i luften” finns det som synes många avsnitt som Hammarling valt att inte översätta. Sammanlagt är det över fem sidor av bokens drygt 300, dvs bortåt två procent av boken. Detta menar jag är ganska anmärkningsvärt och det är ett kraftigt trendbrott mot hans tidigare Wodehouseöversättningar. Får en översättare ta sig sådana friheter att selektera i materialet?

Vad är det då han utesluter?

- Jo bland annat många **allusioner**, både till Bibeln och till brittiska författare, vilket jag tycker är tråkigt, då dessa allusioner roar mig och för mig är en väsentlig ingrediens i Plums författarstil. Kanske Hammarling inte alls var road av dessa allusioner och speciellt inte de till Bibeln? Det finns andra exempel i boken där han inte utesluter text, men i sin svenska tolkning inte följer Plums Bibelallusion. Exempelvis: På sid 254 använder Plums ett av sina favoritcitater ur Psaltaren: ”Why

skip ye so, ye high hills?” Hammarling tar inte tillvara denna allusion utan översätter tämligen banalt: ”Vad hoppar du för?” Kanske Hammarling egentligen inte hade den bibliska referensram som behövs för att tolka Wodehouse, så att han helt enkelt inte identifierade vissa citat? Plum använde oftast King James Bible och det naturliga är att på svenska citera 1917 års Bibelöversättning.

- Han utelämnade också en del referenser till en del speciella brittiska förhållanden och företeelser. Han kanske trodde att svenskar inte kan förstå och uppskatta dessa? Men många Plumläsare är också rätt inbitna anglofiler!

Gemensamt för alla uteslutningarna är att de saknar betydelse för handlingen/intrigen. Men jag och många andra fans uppskattar Plum som mest, inte på grund av hans farsartade intriger (även om hans sätt att skruva intriger också är roligt) utan som språklig ekvilibrant, och det är här Hammarling brast i sin tolkning. För denna översättning av Hammarling stämmer påståendet att man missar en hel del språkliga roligheter om man läser honom enbart på svenska.

Pluralformer mm:

Enstaka gammaldags ord förekommer, som städse, men inga pluralformer.

Bill erövraren, 1937 (Bill the Conqueror, 1924)

Utelämnat:

* *His time is valuable, his sense of his own importance keen, and he is hedged about by a crowd of willing helpers whose chief duty is to ensure the respecting by casual callers of that motto of all great men – Keep out! This means YOU! An army with banners would be halted on the threshold, and not even a Cabinet Minister may crash the gate. (p 2)*

* *He looked like a man fond of having his own way; nor in the last twenty years of his life had he often failed to get it. (p 3)*

Ovanstående karaktäriseringar av sir George Pyke, sedermera lord Tilbury har utelämnats.

* *He did not actually snap his fingers, bur he made an odd contemptuous noise at the back of his throat which amounted to finger-snap. Having done this, he proceeded to speak his mind. (p 12)*

* *Not a fellow like the chap in the Bab Ballads who ‘couldn’t walk into a room without ejaculating ‘Boom!’ which startled ladies greatly. (p 17)* Allusion på W. S. Gilbert.

* *“... he dived in with all his clothes on ---”*

“Ass! Ought to have taken off his coat.”

“Well perhaps he did take off his coat, and I wish you wouldn’t interrupt and spoil the story. He dived in and swam out to where I was kicking and screaming and brought me in safe and sound.” (p 19)

* Those who make the nation's songs (so much more admirable than its laws) advise us to look for the silver lining, to seek the Blue Bird, to put all our troubles in a great big box and sit on the lid and grin. Alice Coker had been unable to follow this counsel. Old Man Trouble, that foe of the songwriters, had plainly conquered her spirit. (p 32) Kul allusioner på sånger. Varför inte översätta dessa? Talesättet om molnets silverkant fanns ju på svenska liksom Rolf-sången "Lägg dina sorger i en gammal säck..."

* The lunch was just as well cooked and appetizing as Flick had supposed it would be. But it did not turn to ashes in her mouth. She had found a way. (p 69)

* He had a pencil and a notebook, which the other lacked. In fact, the more one thinks the thing over, the more convinced one becomes that the first waiter was – in the truer and deeper meaning of the word – no waiter at all, but merely one of those underlings whose bolt is shot when they have breathed down your neck and put a plate of rolls on the table. (p 72)

* You'll have to wait," he said. He turned to the Racing page and began to read. (p 90)

* And, when he remembered Mr. Isaac Bullet's brief but pregnant remarks concerning the Lads, his heart turned to water within him. A fairly frequent attendant at race-meetings in the neighbourhood of London, Roderick knew all about the Lads. They ranged the world in gangs, armed with hammers. Sand-bags and knuckle-dusters were for them mere ordinary details of what the well-dressed man should wear. They lay in wait for those at whose actions they had taken offence and kicked them with heavy boots. In short, if there was one little group of thinkers in existence whose prejudices ought to be respected by a man with any consideration for the pocket of his Life Insurance Company, it was these same Lads. And here was Pilbeam going out of his way to jar their sensibilities. (p 76)

* ... and when Sir George was ushered in by Wace, the butler (demurely grave as only a butler can be when something is 'up' above stairs)... (p 102)

* His fingers closed on the handle. "Hi!" said Wace again. "Stop!" Bill did not stop. He plunged into the drawing-room. (p 109)

* "I'll be round in the morning some time, and then we can discuss what you're going to do."

He paused at the door.

"By the way," he added, "you've-er-got ...?"

He looked at her suit-case and decided that she probably had.

"Good night," he said. "See you to-morrow,"

"Good night, Bill, and thanks a million times for being so wonderful."

"Not at all," said Bill modestly. (p 126)

* *For a moment Mr. Paradene was, curiously enough, not so much shocked and horrified as filled with a sort of subtle melancholy, the feeling which the ancient Romans used to call 'desiderium'. (p 133)*

* *Young Pilbeam, dealing with the swindling methods of bookmakers, and using as his leading instance the laxness of the commercial code of Ike Bullet, made Juvenal seem like a tactful pacifist. (p152)* Plum jämför Pilbeams skrivelser med romaren Juvenalis. Denna allusion utelämnar Hammarling. Varför? Om han tror att den går över huvudet på många svenska läsare so what? Plum bryr sig aldrig om att förklara allusioner. De som är tillräckligt bildade förstår dem och har kul, de andra får finna sig i att inte begripa. Men strax efteråt översätter han rakt av "philippic" med det ovanliga svenska ordet "filippik" som knappast ingår i medelsvenssons ordförråd. Hur ser Hammarling egentligen på läsarna?

* *"How's that?"*

"Proofs."

"No, sir!" Judson waved his hand in a wide gesture.

"Don't want any proofs. Take your word for it."

"Proofs of the article," explained Pilbeam gently, "so that you can see it before it appears."

"Oh-ah!" (p 181)

* *"What's to be done?" "Yes I'm wondering too," said Flick. But she spoke listlessly, for the long ride with all its varied emotions had left her tired. She wanted to postpone serious talk, and to that end turns the conversation to the subject of this restaurant in which she was sitting. (p 198)*

* *Coming down in the train and for the first quarter of an hour on board the boat Flick had been full of chatter, a pleasant and cheery companion. (p 205)*

* Ett stycke i kap12 där informatorn Bastable försöker lära Horace grammatik har Hammarling helt uteslutit:

"Sir," prompted Mr. Bastable automatically.

"Sir."

"And don't say 'don't it'. Say 'doesn't it' or 'does it not'. He eyed his pupil wanly. The weather was warm and the strain beginning to tell on his sensitive nerves.

"You're incorrigible. I don't know what's to be done with you. You take absolutely no interest in your work. I should have thought that you would have some sense of your position - your chances and opportunities."

"Oh, I don't know," said Horace wearily. "One ought to grasp one's opportunities and try to improve oneself - at least once!"

"Don't say 'once'."

"Oh, all right."

"Yes, sir!" emended Mr. Bastable, eyeing him balefully.

"Yes, sir."

...

"It was at this period----" he begun sourly.

"Period."

"It was at this period, when he convents of Yurrop---

"Europe."

"I said Yurruup," protested Horace aggrieved.

(p 210-212)

Skillnaden mellan don't och doesn't har givetvis ingen direkt motsvarighet på svenska. Hammar ersatte ibland sådana engelska ordlekar med andra svenska. Dialektformen av "en gång" (oncet) på svenska? Yurruup? Äråpa? Även om dessa språkliga finurligheter är kul i originalet så förstår jag att Hammarling gav upp tanken på översättning i detta fall. De är oöversättliga. Alternativet hade varit att som Hammar ibland gjorde; att ersätta dem men liknande ordlekar på svenska, men jag vet inte vilka det skulle vara.

* He scanned the paper.

"Listen to this: 'Broadcasts His Love; Sweetheart Muffs It Wellington, Mass. Miss Luella Phipps of this city took her ear from her radiophone at just the wrong time last night, for she failed to hear her sweetheart's voice in Forest Hills New York, announcing their engagement. James J. Roper, of Forest Hills, New York, is a lucky man, and is a radio expert. It occurred to him to let his fiancée hear his voice tell the world the glad tidings of their approaching nuptials ---' "

"Why do they print drivels like that?" said Bill sourly.

"Don't you think it's rather touching?" inquired the Polyanna behind the coffee-pot. In this sunny mood he was prepared to find heart-interest everywhere.

"No!"

"Oh! Judson returned to his literary research. "'Would Match Miss Bauer Against Men Swimmers.'" he proceeded, having now meandered on to the sporting page.

"Who would?"

"It just says 'would'. Her pals, I suppose. During the recent six-days swimming carnival Miss Bauer hung up four new world standards and two new American marks."

"What of it?"

Judson turned the pages.

"Here's a good one," he said, chuckling.

"'Girl tries to get into a taxi. Taxi-man says, 'I'm engaged,' 'That's fine,' says the girl. 'I hope you'll be very happy'."

He gazed wistfully at his companion, but Bill's face remained coldly unresponsive. And Judson, having now tried him with heart-interest, sporting gossip, and humour, gave the thing up and looked at him with concern. (p 227-228)

Åter ett långt avsnitt som Hammarling utelämnade. Här kan det knappast var fråga om svårigheter att översätta. Tydligt ansåg Hammarling att denna konversation

var mindre rolig och oviktig. Jag undrar *varför* han tog sig rätten att utesluta så pass mycket av Plums text på detta sätt. Det förefaller mig som att han tog på sig en *kritikerroll* (eller hjälparroll?) gentemot Plum och uteslöt textpartier, i detta fall nästan en hel sida, som han tydligen ansåg inte riktigt håller måttet? Eller ville han ”bespara” de svenska läsarna något som han uppfattade som longörer??

Lite senare (p 235) utelämnar Hammarling en allusion: ... *like Alastor on the long Chorasmian shore...* Allusionen avser Shelleys poem *The Spirit of Solitude* (1816). Hammar hade sannolikt inte utelämnat den, men ev ersatt den med något svenskt citat. Plum har medvetet önskat att ge läsarna en allusion, då borde strävan vara att också svenska läsare ska få den.

* *It was with all the depression of a Eugene Aram that he strode from the pond and buried himself in a quit, leafy by-way.* (p 237) Åter undviker Hammarling en allusion till gammal brittisk litteratur: Balladen om den engelske 1700-talsmördaren Eugene Aram av Thomas Hood. Detta poem är knappast välbekant för svenskar, men nog borde Hammarling kunnat (som Hammar försökte) att hitta något svenskt poem om förtvivlan. Kanske Pär Lagerkvists ”Ångest, ångest är min arvedel”?

**The thing only needed a music by Jerome Kern to be a song-hit.* (p 245)

På sid 251 lägger Hammarling till en egen allusion till Bibeln som inte finns i originalet!: ”Bill kände sig mer prövad än Job.”

* *He began to feel like one of those “Ask Mr. Halloran!” men whose cheery advertisements dot the road-sides throughout Long Island.* (p 247)

* *The breeze, which which for some time haad been freshening, now begun tobegun to blow strongly, shredding away the bank of clouds which had covered the moon and illuminating the scene as if a spot-light had been turned on. He, himself was in the shadow of the outhouse, but beyond this little pool of gloom the garden was bright: and he saw all things clearly.* (p 291)

* ... *consisted of the usual group of old women, discussing other weddings they had seen in their time; the usual seedy men, chatting in undertones about snips and winners; and the usual baby, asleep in a perambulator, without whom this kind of gathering never seems complete. These would stand round, gaping until the bride and bride-groom emerged, when they would potter off, to reassemble at the next wedding that happened along. Of all those present, Bill alone had come to this spot with a motive other than mere sight-seeing.* (p 296)

* *Bill slipped the leash into Mr. Hammond’s hand.* (p 306)

* *Niobe, mourning for the loss of her children, was no more pathetic figure than Mr. Paradene...* (p 308) En allusion på grekisk mytologi som uteslutits.

* *There was a silence. “Bill,” said Mr. Paradene brokenly, “I take back everything I may have said in the heat of the moment about my relatives. They are*

a ghastly crew, but, by George! You restore the average. From now on'” he said as he rose, “I don't move a step without you.” “I'm afraid you'll have to, if you intend leaving now. I promised my wife I'd meet her here”. (p 310)

“By the time he's grown up I'll have him making the hero of a Sunday-School story look like a Jesse James.” (p 311) Rolig kommentar! Varför fick inte svenska läsarna den?

Hammarling missar att översätta ett av Plums transfererade epitet: ”smoked a thoughtful pipe” blir ”rökte tankfullt sin pipa”! Förbiseende? Eller var Hammarling mindre förtjust i sådana språkliga skämt?

Han lade till en egen boxningsallusion då han översatte ”I admire a quick worker.” till ”Jag har alltid beundrat ett snabbt fotarbete.” Bra!

I denna bok har Hammarling utelämnat cirka sju sidor från översättningen, dvs. över två procent. Detta är en ännu större andel av texten än i Åska i luften. Några partier med engelska grammatiska skämt är nog i princip oöversättliga, men detta är kanske en halv sida. Jag undrar *varför* han tog sig rätten att utesluta så pass mycket av Plums text på detta sätt. Uteslöt han textpartier som han inte ansåg riktigt håller måttet? Då kan man fråga sig om detta är en översättares uppgift. Eller ville han förbättra boken genom att ta bort avsnitt som han trodde att svenska läsare inte skulle uppskatta?? För mig förfaller också detta tvivelaktigt. Hammar har varit mer noggrann med att få med all text i originalen.

Bland det han utesluter finns många allusioner, t.ex. på W. S. Gilbert, Juvenalis, Eleanor H. Porter, T. Hood, P. B. Shelley, Gunga Din, grekisk mytologi, liksom talesätt och sångtexter. Plums allusioner är för mig ett väsentligt inslag i hans humor, men uppfattningen från föregående bok förstärks: Denna syn delas tydligen inte av Hammarling. Han har också utelämnat överförda epitet, åter en typ av språklig rolighet typisk för Plum.

Han har också hittat många utmärkta svenska formuleringar som man uppfattar helt i Plums stil. I ”Tack, Jeeves” är hans mycket mer trogen originalet, liksom i ”Psmith ordnar saken” och ”Blixt och dunder”. Varför sker denna markanta förändring i böckerna Åska i luften och Bill erövraren.

Pluralformer mm:

Ålderdomliga ord: Hammarling använde verbet förgäta i imperfektum: ”förgat”. Senaste förgående belägg för ordformen är (enl SAOB) hos Strindberg 1890! Är Hammarlings tanke att ordet ska ge en humoristisk effekt?

Pluralformer av verb förekommer några få gånger: ”de sågo” (såg) ”de lura” (lurar) ”de lämna” (lämnar), men annars verkar det som om han upphört att använda sådana efter ”Blixt och dunder”.

Jeeves klarar skivan, 1937 (Carry on, Jeeves, 1925)

Utelämnat:

* *I remember, as a kid, having to learn by hart a poem about a bird by the name Eugene Aram, who had the deuce of a job in this respect. All I can recall of the actual poetry is the bit that goes: ' Tum-tum, tum-tum, tum-tumty-tum, I slew him, tum-tum tum!' But I recollect that the poor blighter spent much of his valuable time dumping the corpse into ponds and burying it, and what not, only to have it pop out at him again. It was about an hour I had shoved the parcel into my drawer when I realized that I had let myself in for just the same sort of thing. ” (p 22-23)*

Precis som i Bill erövraren (p 237) så väljer Hammarling att utelämna denna allusion på Hoods poem. I detta fall passar inte Lagerkvist-allusionen. Någon annan svensk allusion hittar jag inte på rak arm.

* *It seemed brutal to be wading into the bill of fare with poor old Bicky headed for the breadline. (p 87) Varför utelämna detta? Ung.: ... fördjupa mig i matsedeln medan stackars Bicky var på väg att korsa svältgränsen.*

* *”Yes,sir.”*

” You know, you’re a bit of a marvel, Jeeves.”

“Thank you, sir.”

“Right ho!”

“Very good, sir.” (p 92)

Jag kan förstå att Hammarling utelämnade detta egentligen onödiga uttryck för dyrkan. Finns tillräckligt av varan ändå i novellen. MEN Plum själv ville ju ha med detta!?

* *”Rather like the chappie whose heart was ’in the Highlands a-chasing of the dear,’ Jeeves?” “The cases are in some respects parallell, sir.”*

Denna allusion till en dikt av Robert Burns är utelämnad.

Utöver utelämnade avsnitt med allusioner så missar Hammarling tolkningen av ett flertal allusioner:

“night watches” översatt som ”nattens timmar”. Därmed missar H-g allusionen på Bibeln. (Psalm 63) ”Nattvakt” hade varit bättre.

”Young man, rejoice in thy youth!” Ett citat ur Predikaren kap 11. I 1917 års svenska Bibel står det: ”Gläd dig, du yngling, i din ungdom, och låt ditt hjärta unna dig fröjd i din ungdomstid;” Hammarling uppmärksammade inte denna allusion utan översatte rakt av: ”Unge man, njut livet i din ungdom!”

”... in the quiet evenfall.” Ur Tennyssons Maud. Hammarling översatte utan poetiska övertoner: “... när skymningen faller.” Maud finns nog inte översatt till svenska, men det finns ju många svenska poem om skymningen. Kanske han till

exempel kunde han ha alluderat på Pär Lagerkvists ”Det är vackrast, när det skymmer”? (dikten publicerades 1913, så det skulle inta vara en anakronism.)

”... ask of me what you will even unto half my kingdom.” Detta är ett i stort sett ordagrant citat från Bibeln (Markus 6:23) där det står ”... ask of me what you will even unto the half of my kingdom. (King James Bible). Hammarling översatte rakt av: ” ... be mig om vad som helst, ända till halva mitt kungarike.” I 1917 års svenska bibelöversättning står det: ” ... det skall jag giva dig, ända till hälften av mitt rike.” jfr ovan. Hammarling identifierade nog inte detta som ett bibelcitat?

Pluralformer mm:

Några återfall i gammaldags språkbruk: Många anse; De ruva; kvinnor som lamslå; de ligga; de undra; de som känna mig; många kvinnor göra;

Annars känns inte språket föråldrat och Hammarling har hittat många bra svenska formuleringar och idiomatiska uttryck, t.ex.:

”...biting the ear of a rich uncle...” blev ”... åderlåta en rik farbror...”

”OP to the prompt side” (egentligen en teaterreferens) “mellan relingarna”.

“Jeeves, rally around,” blev “Jeeves, slut upp omkring mig.”

“... have a bit of the good old bulldog pluck ...” “... båda upp mandom mod ...”
Inte minst den sista allusionen på Dübecks gamla sång, som många äldre sjöng i skolan.

Som synes så utesluter Hammarling inte alls så mycket i denna hans sista översättning som han gjorde i de närmast föregående. Men, han ansåg tydligen inte att allusioner, varken på Bibeln eller på gamla brittiska författare var särskilt angelägna att översätta, för just sådant har han missat/uteslutit.

I denna bok förekommer åter ålderdomliga pluralformer av verb ibland.